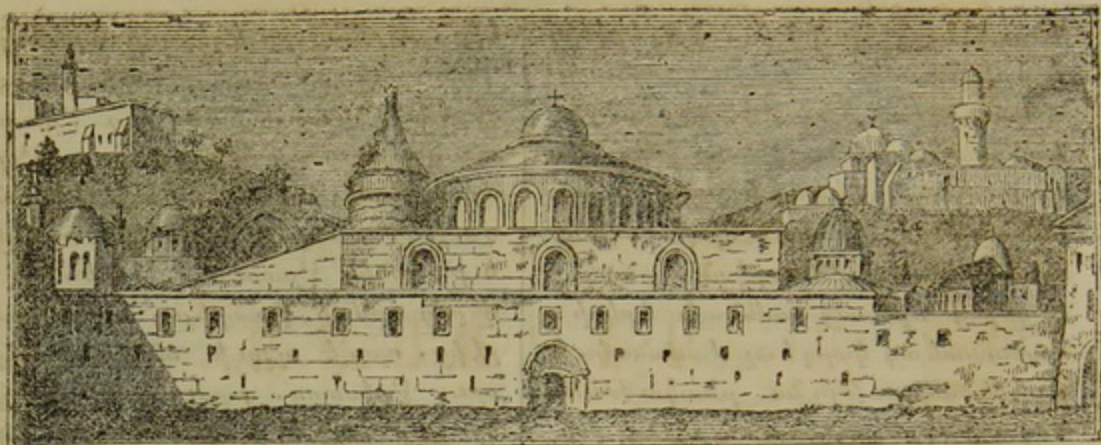

ՀԱՆԴԵՐՈՐԴ ՏԱԴԻ
ԹԻՒ 6.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՅՈՒՆԻՍ 30.
1870.

Ս. Զ. Գ. Ա. ՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

ՊԱՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՒ ԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԽԱՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏՈՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ
ԿԱԹՈՒՂԻԿԵ ԵՒ ԵԶՄԱՆԱԿԱՆ ԴԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ (*)

ՄԱՏԹԵՈՍԻ ՄԵԼՈՒՆԱՐԱՆԻՆ Ե. ԳԸ
17. ըստ ձև ահաւատիկ. Մի համարիք
եթէ եկի լուծանել զընդհանրաւ կամ ըն
մարդարէս, ոչ եկի լուծանել, այլ ըն
նուէ. Մի՞ն ապեմ ձեզ մինչեւ անց
ցեն երկինք և երկիր, յալս մի որ նը
շանախեց մի է ոչ անցցէ յորինացն և
ի մարդարէից, մինչեւ ամենայն և
զիցի:

Հին օրէնքը բոլոր նորին օրինակն
էր. նորն է ճշմարտութիւն, հին օ
րէնքն ստուեր մ'էր, նորը՝ լոյս. հին
օրէնքը իւր ստուերական խորհուրդ

(*) Երրուեսկութիւն, տես թիւ (3):

ներուն համար իշուսաղէմ քաղաքի
և Սողոմոնեան տաճարի պէտք ունէր:
Նոր օրէնքն ալ ըստ սրում լոյս և ոչ
ստուեր, չունի երբեք պէտք Հռովմ
քաղաքի, Պետրոսեան տաճարի, այլ
իւր իշուսաղէմն է ճշմարիտ հաւա
տացեալը, իւր տաճարն է ճշմարիտ
հաւատացելոյ հողին: Ս. Գրոց վը
կայու թիւնները կը դնենք ահաւատիկ
յայտնապէս, և ոչ խաբեբայարար:

«Նաեւ Սողոմոն յնեաց նմա տուն,
այլ ոչ եթէ բարձրեալն ի ձեռագործ
տաճարս բնակէ ու Գիգ. է. ԳԼ 48:

«Երուսաղէմ որ արար զաշխարհս,

և զամենայն որ ՚ի նմա, նա երկնից և երկրի է տէր. ոչ ՚ի ձեռագործ տաճարս բնակէ. և ոչ ՚ի ձեռաց մարդկան պաշտի իբրեւ կարօտ իմիք. նա տայ ամենայնի կեանս և շունչ՝ և զամենայն ինչ: Արար ՚ի միջէ արեւնէ զամենայն ազգս մարդկան, բնակել ՚ի վերայ երեսաց ամենայն երկրի. հաստատեալ կարգեալ ժամանակս և սահմանադրութիւնս բնակութեան նոցա՝ խնդրել զԱստուած. Օ, ի թեւեւս զննիցեն զնա և գտանիցեն, նա և ոչ հեռի իսկ է յիւրաքանչիւր ումեքէ ՚ի մէնջ: Օ, ի նովա կեամբ, և շարժիմբ, և եմբ: Վրժ. ԺԵ. ԳԼ. 24-28:

«Այլ գիտէք եթէ տաճար էք Աստուծոյ, և Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ՚ի ձեզ. եթէ որ զտաճար Աստուծոյ ապականէ, ապականեսցէ զնա Աստուած. զի տաճար Աստուծոյ սուրբ է, որ էք դուք: Ա. Կրն. Գ. ԳԼ. 16-17:

«Եթէ ոչ գիտէք, զի մարմինք ձեր տաճար են Հոգւոյն որ է ՚ի ձեզ զոր ունիքն յԱստուծոյ. և չէք անձանց տէր, քանզի քնոյ գնեցայք. փառաւոր արարէք զԱստուած ՚ի մարմինս ձեր և յոգիս ձեր: Ա. Կրն. Զ. ԳԼ. 19-20:

«Քանզի գիտեմք, զի եթէ տաճար երկրաւոր շինուածոյս մերոյ քակտեսցի, շինած յԱստուծոյ ունիմք, տաճար առանց ձեռագործի յաւիտենական յերկինս: Ա. Կրն. Ե. ԳԼ. 1:

«Ապաքէն դուք տաճար Աստուծոյ կենդանւոյ էք. որպէս ասաց Աստուած թէ բնակեցայց ՚ի նոսա. եւ գնացից ՚ի նոսա, և եղէց նոցա Աստուած, և նոքա եղիցին իմ ժողովաւդք: Ա. Կրն. Զ. 16:

«Այժմ ՚ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի, դուք որ երբեմն հեռաւորքն

էիք, մերձաւորք եղերուք արեամբն Քրիստոսի. հաշտեցուցէ զերկայն միով մարմնով ընդ Աստուծոյ խաչին իւրով. Ապա այսուհետեւ ոչ էք օտարք և պակասութիւնք, այլ քաղաքակիցք սրբոց, և ընտանիք Աստուծոյ. շինեալք ՚ի վերայ հիման Առաքելոց և Արդարեւից. որոց է գլուխ անկեանն Յիսուս Քրիստոս. յորում ամենայն շինուածս յօդեալ և պատշաճեալ աճէ ՚ի տաճար սուրբ տէր. յորում և դուք ընդ նմին շինիք ՚ի բնակութիւն Աստուծոյ Հոգւով: Ա. Կրն. Բ. ԳԼ. 13-22:

«Հաւառակորդն հպարտացեալ ՚ի վերայ ամենայնի, որ անուանեալ իցէ Աստուած՝ կամ պաշտօն, մինչեւ նստել նմա ՚ի տաճարին Աստուծոյ և ցուցանել զանձն թէ Աստուած իցէ: Ա. Կրն. Բ. ԳԼ. 4:

«Եւ դուք իբրեւ զվէմս կենդանիս շինիք տաճար հոգեւոր, յանարատ քահանայութիւն, մատուցանել զհոգեւորն պատարագս հաճոյ Աստուծոյ ՚ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի. քանզի կոյ իսկ ՚ի գրի. եթէ ահաւասիկ դնեմ ՚ի Սիօն վէմ ընտիր, գլուխ անկեան պատուական. և որ ՚ի նա հաւատաոյցէ մի ամուլեսցէ: Ա. Կրն. Բ. ԳԼ. 5-6:

«Սա ասն այսրիկ դնեմ ծուկն առ հայր տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. զի տայցէ ձեզ ըստ մեծութեան փառաց իւրոց հաստատել զօրութեամբ ՚ի ձեռն Հոգւոյն իւրոյ ՚ի ներքին մարդն, բնակել Քրիստոսի հաւատովք ՚ի սիրտս ձեր. սիրով արմատացեալք և հաստատեալք:»

Այս վկայութիւնները միայն կըրնայ մէջ բերել Հայաստանեաց Եկեղեցին որմբ Ս. Գրոց հոգին են Քրիստոսեայ Եկեղեցի մը Ս. Գրոց

համաձայնութեամբ ուղղափառ է .
և այն հին կտակարանին համեմատու
ւելով, նոր կտակարանին իսկ և իսկն
ըլլալով, Լէ ոչ թէ Հռովմէականին
պէս Հարց խօսքերու վրայ հիմնուած
Տրիդ. Փլորենա . Ժողովոց և Վաղ-
կեդոնի նախագաւառութիւնները պաշ-
տելով : Հայաստանեայց Եկեղեցին
իւր պէտքը Մարքելոց գրուածքնե-
րէն միշտ հայթայթելու զգուշութիւն
ունեցած է . իսկ Հռովմայեցին ոչ
այնպէս . այլ () գոտիմտոսի գրուածք
ներէն . Հաբեբդի գրուածքներէն
և այլն . որոց եթէ խօսքերը քննուին,
կամ ուղիղ խօսած են, և արդի հը-
ռովմէականներէն թիւր մեկնուած,
և կամ նոյն ինքն հեղինակին բերնէն
սխալ դուրս ելած :

Հայաստանեայցս Ս . Եկեղեցին
կ'ընդունի Մարքելոց խօսքը ոչ իբրեւ
մարդկային խորհրդով բաւած, այլ
նոյն ինքն Հոգւով Սրբով բաւած
ինչպէս Ս . Գիրք կը վկայեն .

«Եթէ դք սիրէ զիս զբանն իմպա
հեօցէ, և Հայր իմ սիրեացէ զնա . և
առ նա եկեացուք, և օթեմանս առ
նմա արացուք : Լէ որ ոչն սիրէ զիս՝
զբանս իմ ոչ պահէ, և զբանն իմ զար-
բէք՝ ոչ է իմ . այլ Հօրն՝ որ առա-
քեացն զիս : Օյայս խօսեցայ բնդ ձեզ
մինչ առ ձեզս եմ . իսկ մխիթարին
Հոգին սուրբ զոր առաքեացէ Հայր
յանուն իմ, նա ուսուսցէ ձեզ զա-
մենայն, որ ինչ ասացի ձեզ . և յի-
շեցուսցէ ձեզ : Յի . ԺԴ . ԳԼ . 23
-26 » :

«Լէ առջիք զօրութիւն ՚ի հասա-
նել Հոգւոյն Սրբոյ ՚ի վերայ ձեր . և
եղիջիք ինձ վկայք յորումստղէմ և
յամենայն Հրէաստանի և ՚ի Սամարիա
և մինչեւ ՚ի ծագս երկրի ու Վրդ . Ա
ԳԼ . 8 :

«Լէ եղև յանկարծակի հնչուն

յերկնից եկեալ իբրեւ սաստիկ հող-
մոյ . և ելից զամենայն տունն յորում
նստէին . և երևեցան նոցա բաժա-
նեալ լեզուք իբրեւ ՚ի հրոյ, և նստաւ
իւրաքանչիւր ՚ի վերայ նոցա . և լը-
ցան ամենեքեան Հոգւով Սրբով, և
սկսան խօսել յայլ և այլ լեզուս, որպէս
և Հոգին տայր բարբառել նոցա : Վրդ .
Բ . ԳԼ . 2-4 » :

«Սրբոս լեալ Հոգւով Սրբով
ասէ ցնոսա : Վրդ . Դ . ԳԼ . 8 » :

«Ես տաց ձեզ բերան և իմաստու-
թիւն, որում ոչ կարիցեն կալ հա-
կառակ կամ տալ պատասխանի ամե-
մենայն հակառակորդք ձեր : Վրդ .
ԻԱ . ԳԼ . 16 » :

Սեղն խօսուած խօսքերու մէջ Տը-
րիդ . Ժողովոյ խօսքերէն վկայութիւն
բերելու հարկ չկայ, մեզ համար մի
և նոյն հնչումն են թէ պապերուն
արքայոց հռովմայ լի իրիւթիւն խօսքը, և
թէ այդ Ժողովներու որոշածը Սեղն
ալ ունինք Հայրեր որոնք ուղղակի
Ս . Վրդէն կը խօսին և ոչ հռովմէա-
կան Հարց պէս () գոտ-
իմտէն, և այլն . սակայն մենք այս
տեսակ վեճերու մէջ դարձեալ անոնց
բաժը չեմք առնել ձեռք բնիս, այլ
Ս . Վրդը կը բերեմք մէջ տեղ ան-
գծելի վահան անոնց նետերուն դէմ
և բացէ ՚ի բաց խայտառակիչ անոնց
ամէն ստու թեանցը :

Հռովմայ Եկեղեցին կաթուղիկէ
ըլլալուն վկայութիւն միայն Տրիդ . և
Փլորենա . Ժողովոց խօսքերը մէջ բե-
րել կ'ուզէ, զորս մենք չենք ճանաչել .
Կիւրդի Երուսաղէմացոյ կոչումն բն-
ծայութեանը ձեռք կ'առնուէ կոչմամբ
և ոչ վկայութիւնը գնելով . Կիւրդի
խօսքերն ըստ Վեոտարանի բոլոր ու-
ղիղ ըլլալով կ'ընդունի զայն նաև Հա-
յաստանեայցս Եկեղեցին . սակայն
մենք Հայքս կը կարդամք Կիւրդի գը-

բուածքը, և իւր բաժնի ու գիտցած ընդհանրական Նկեղեցին ալ մեր գիտ. ցածին համաձայն ամեն Վրիստոնեայ Նկեղեցեաց միութիւնը կը գտնամք. ու բուն մէջ արդէն դու չափելիք խօսքեր կան բառածնեկը բացայայտ և մեկնողական ըլլալով. և Հռովմի անունն ամենեւին չկայ:

Սատթէոսի Նետարանի Ե. Գլ. 17 համարն ու Նիւրդի Նիւ. Բճ. որ. պէս թէ հաստատելին Հռովմայ Նկեղեցւոյն կաթուղիկէ Նկեղեցին ըլլալը. և այնպէս մէջ կը բերէ տարբերութեանց հաւաքիչ վերապաշտեւելին. չարաչար փաստի մը զօրութիւնը ու միայն շատ հասկցողներու, այլ և շատ մը չհասկացողներու ալ ծաղրելի է. և փաստ մը, որ փաստաբանը կը խայտառակէ:

Վերապաշտուելին կ'ըսէ որ բերուած վիայութեանց հակառակ Հայերը կը գանգատին ու կ'ըսեն «մեր Հայքը սա լեռան տակ սկսած Սասնայ ստորոտն երկրպագութիւն ըրին, բայց դուք կաթուղիկեայք կ'ըսէք թէ, միայն կաթուղիկէ Հռովմական Նկեղեցւոյ հնազանդութեան մէջ կրնայ Մատուցող ընդունելի երկրպագութիւն ըլլալ»:

Սակայն ոչ եթէ այսպէս կ'ըսեն Հայերը. թէ Ղլտո Սասնայ ստորոտը կ'երկրպագեն իրենց հաղցը պէս և չեն երկրպագէր կաթուղիկէ Հռովմական Նկեղեցւոյ հնազանդութեան մէջ, այլ թէ ոչ Հռովմ և ոչ Հայաստան իսկ Սասնայ ստորոտը, այլ Հոգւով և ճշմարտութեամբ աւմէն ուրեք Մատուցող կ'երկրպագեն, և Մատուցած է որ կ'ընդունի անոնց երկրպագութիւնը. Հայերը Պապին չեն երկրպագեր. որ Պապը իւր կարծած իշխանութեամբ մերժէ և չընդունի ասոնց ըրած երկրպագութիւնը:

Վիյաք թէ հոման աշխարհ Միւլեւէք և արեւմուտք Հռովմականաց վարմը բռնուելով կամաւ կամ ակամայ կուրութիւն ալ խոտաւանին թէ Պապն անսխալ է, Պապը կաթուղիկէ Նկեղեցւոյ գլուխն է, մենք դարձեալ բուն Հայ ոգւով, Հայաստանեայց Նկեղեցւոյ կարգացած Նետարանին, (զոր ի Վրիստոնէ առին ամեն ազգ հաւատարագէս) վիայութեանց զօրութեամբը, և մեր խելքի կշիռովը գիտենք և կը ճանաչենք թէ Պապը մարդ է եւ մարդու տղայ. Պապը սխալական է, Պապը կը սխալի կը մեղանչէ ալ, և թէ Պապը շատ կը սխալի, և շատ կը մեղանչէ, և թէ Պապը շատ սխալած և շատ մեղանչած է, եթէ քննութեամբ ճշմարիտ ըլլալը վիայուած պատմութեանց արձանագրութիւններն հնութիւնները կըրնան աւանդել ապագային:

Այլ շարունակէ դարձեալ վերապաշտուելին, «Ի՞նչ ունի աս եկեղեցին, կ'ըսեն Հայերը, որն որ Նիւմիւսական Նկեղեցւոյ պակսի, քահանայութիւն, խորհուրդ, վարդապետութիւն, հոս յոյս, անդին փրկութիւն երկուքին մէջն ալ նոյն է: Սակայն քանի մը նորամուտ անտեղութիւններ են, որոնք Հռովմական Նկեղեցւոյ բարոյական յատուկ կը մնան»:

Եւ, ժողովուրդ մը Հայն է, ժողովուրդ մ'ալ Հռովմայեցին. Նկեղեցի մը կը կազմէ Հայոց ժողովուրդը, եկեղեցի մ'ալ կը կազմէ Հռովմայեցի ժողովուրդը, և այս մասնաւոր ամեն Վրիստոնեայ եկեղեցեաց միութիւնն է, որ կաթուղիկէ Նկեղեցի կ'ըսուի, որոյ գլուխ միակ ինքն Վրիստոնէ (1), Հռովմայեցւոյ միայն

(1) «Զի մի յայտմ հետէ իցեմք տղայք իսկ վիպիք և տոտանայք յամենայն հոգմց վարդապետութեան խորհուրդեամբ մարդկան խորաման»

կը մնան այն անտեղութիւնները զոր նոր ի նորոյ կը հանեն փառամուրէ թեան կիրքերէ գրդեայ, ներսողութն կոնգակներ ջրուել, աշխարհի ամեն կողմն ունենալ Պապին անսխալութիւն համազօղ վարդապետներ, ուրիշ Քրիստոնեայ ազգաց հերետիկոս ըսել: Սարգոյ Մտուածոյ ընելք երկրպագութիւնն իրեն ծոցը բանտարկել, խօսքով թէ «Արտաքոյ Հոռվմայ չի փրկութիւն»: Այս տեսակ պարագայներու մէջ կը տարբերիմք Հոռվմէն յաւիտեան, փոսն զի մեր իշխեղեցւոյն մէջ գործելի մեղաց թողութիւն երբեք լսած չեմք, և չգործուած մեղաց համար թողութեան պէտք չլուրջ քաջ գիտեմք: Ենդ որ՝ մեղաց ինչպէս թողութիւն պիտի ընէ մէկը, նոյն ինքն Քրիստոսի ըրած թողութիւններուն կարգը չիայ այդ տեսակ թողութիւն մը (1):

Կաթեմբ ի խորէւթիւն մեղսութեան, այլ ճշմարտեայք սիրով աճեցուցուք ի նա զամենայն որ է գաւթ Բրիտանո Եփէս Դ. ԳԼ. 14—15:

«Նա (Բրիտանո) է զլուս մարմնոյ Եփէղեցւոյ ԿԷ. Ը. 18»:

«Այր է զլուս կնոջ, որպէս և Բրիտանո զլուս է Եփէղեցւոյ Եփէս Ե. ԳԼ. 25»:

(1) Զգալ կացէք անձանց, Եփէ մեղիցե կղբայրն քո, սաստեա նմա, և Եփէ ապաշխարիցե թող նմա, և Եփէ Եփէն անգամ մեղիցե քեզ, և Եփէն անգամ գործիք ի քեզ և առիցե ապաշխարեմք թողեա նմա ԴԷ. Ժ. ԳԼ. 5—4»:

«Խորձեալ ի կենն կողմն ասէ Ղլիմիր, տեսանա զայս կին, մօր ի տուն քո, ջուր օտից լմաց ոչ ետուր, իսկ սա արտասուօք իւրովք Եփաց զտարս իմ, . . . Վասն որոյ թողեալ լիցին ամա մեղք իւր բազումք, զի յոյժ սիրեայ . . . Եւ սոս ջնա (ցկինն) թողեալ լիցին քեզ մեղք քո ԴԷ. Ժ. 44. 48»:

«Գային առ նա և բերեին անգամայն զմի բարձեալ ի չորից, իրբեւ ոչ կարէին մերձենալ առ նա յամբոսէ անտի, քակեցին զյարկն ուր էր Զիտու և բացեալ զառաստաղն իջուցին զմահիճան յորում կայր անգամայն, և տեսեալ Զիտուսի զհաւատս նոցա, սոս ցանգամայն, որդեակ, թողեալ լիցին քեզ մեղք քո ԵԷ. Ժ. 5—3»:

«Զի խորձիք զայդ ի սիրտս ձեր, զմեջ գիւրին

«Մեր տարածայնութիւնները, քանի մը անտեղութեանց ամփոփելով, գործքերն իս լմացուցած չենք ըլլար կ'ըսէ վերապատուելին, փասն զի մեր տարածայնութիւնները մինակ այն «անտեղութիւնները» չեն, ևւաս անտեղութիւն ըսուածները կարծուածէն շատ աւելի խոշոր վիհեր են, որոնց վրայէն ասանկ թեթեւ չենք կրնար ցառքել, Ասոնցմէ միայն Դիւ կրնայ մեր յաւիտենական միջնորմն ըլլալ»:

Այս Հայաստանեայց Իշխեղեցւոյ ըսած անտեղութեանց մէջ կան այն պիտի պարագայներ ալ, որ խորունկ վիհեր են, զոր անցած են Հայերն անտեղութիւն ըսելով: Սակայն վերա-

է, ասել ցանգամայն թողեալ լիցին քեզ մեղք քո, Եփէ ասել արի առ զմահիճան քո, և երթ ի տուն քո: Այլ զի գիտալիք, Եփէ իշխանութիւն ունի Բրդի մարդայ ի վերայ երկրի թողութեան անգամայն քեզ ասեմ, արի առ զմահիճան քո, և երթ ի տուն քո: Եւ յարեալ, և վաղվաղակի առեալ զմահիճան, ևւա առաջի ամեն, ցուն, մշտեւ զարմանալ ամենեցուն և փառաւոր առնել զՄտուած և ասել, Եփէ սոյալիս ինչ երբեք ոչ տեսաք ու ՄԷ. Բ. ԳԼ. 8—12»:

«Իրպէս սառքից զիս Հայր, և ես առաքեմ զԶեղ, և զայս իրբեւ սոաց, փռեայ ի նոսա և առնէ, առէք հոգի ուրբ, Եփէ ումեք թողուցուք զմեղս, թողեալ լիցին նոցա, Եփէ զուրաք ունիցիք կաթեալ լիցին: ԶԷ. Բ. ԳԼ. 20—25»:

«Եկն յամենայն կողմն յորդանանա քար զել մկրտութիւն ապաշխարութեան ի թողութիւն մեղաց ու ԴԷ. Ժ. ԳԼ. 5»:

«Քանզի ամենեքին մեղան, . . . և արդարանան ձրի նորին շնորհք ի ձեռն մկրտութեան որ ի Քրիստոս Զիտու, զոր յառաջն կը Մտուած քաւութիւն ի ձեռն հաւատոյն արեամբ նորա ի հանդէս արդարութեան նորա փասն թողութեան յառաջացին մեղացն գործելոյ ու ՀԷ. Ժ. ԳԼ. 25—28»:

«Եւ լուեալ զայս (զքարող Պետրոսի) զՀայան ի սիրտս իւրեանց և ասեն ջրկտրոս և ցալ առաքեալն, զինչ գործեոցուք արք և զորարք, սոս ջնտա Պետրոս, ապաշխարեք և մկրտեցի իւրաքանչիւր որ ի ձեռն յանուն տեառն Զիտուսի Քրիստոսի ի թողութիւն մեղաց, և բնկալիք զուեալս Հոգւոյն որոյ, զի ձեզ են աւետիքս և ոչոքայ ձերոց»: Բ. ԳԼ. 37—39»:

պատուելին որ կ'ուզէ այս անտեղու-
թեանց խոշոր վիհեր ըլլալն հաստա-
տել, միանգամայն չհաստատուեր ալ,
ըստ որում երկար կը խօսի հազոր-
գութեան բաժակի անապակ կամ
չրախառն ըլլալուն վրայ եւ կ'ուզէ
այսպիսի պարագայ մը Հրէից կար-
ծեցեալ աւանդութիւններէն հա-
տատելով յաւիտեական միջնորդն ընել:
Սինգդեռ Հռովմայ եկեղեցին Հա-
զորգութեան խորհուրդը բոլորովին
խանգարած է Ս. Բեատաբանին դէմ
ընդդէմ հակառակ խորհուրդը զա-
նալով ժողովուրդեան, Վաթրքեան
վերապատուելին ելեր օտար ու մանր
պարագայներէ Հայոց և Հռովմայե-
ցւոց միջնորդն հանել կ'ուզէ:

Փոխանակ ասդին անդին ինչպու-
թեմէ մեղհարցանէիք անգամ մը, մենք
դիւրաւ կը գտնէինք Ձեզ մեր ու-
ձեր մէջ եղած միջնորդները, ինչպէս
է ահաւասիկ:

Հայերը ընդհանրական Եկեղեց-
ւոյ գլուխ նոյն ինքն զՔրիստոս կ'ըն-
դունին:

Հռովմայեցիները ընդհանրական
Եկեղեցւոյ գլուխ զՊապ կ'ընդունին:

Հայերը բոլոր ժողովուրդն հա-
զորգութեան արժանաւոր կը սեպեն
և կը հազորդեն:

Հռովմայեցիները ժողովուրդն ա-
նարժան սեպելով հազորգութեան,
ժողովուրդն առանց խորհրդոյն հա-
զորդելու կը թողուն, որ միայն սե-
ղանոյն վրայ դրուած հացը ճաշակէ:

Հայերը այնպիսի անարդ ու ան-
պատեհ իմաստաբանութիւններ չունին
որ իրենց սովորեցնէ նորատեսակ մը
կրօնութիւններ, յիշին որովայնի
սաղմը կամ դեռ չճնաժ մանուկը
քրիստոնեայ ընել և քրիստոնեութե-
մէջ մեռցնել, Հռովմայեցիներն ու-
նին անհամար իմաստաբանութիւններ,

որ աւելի մեղաբանութիւններ կը
պարունակեն քան թէ աստուածա-
բանութիւններ, որ իրենց նորանոր
գործիքներով (չիրինկայներով) դեռ
չճնաժ մանկանց միկրօնութիւն ընել
կը սովորեցնէ, խառնովանաորդիին չը-
գիտցած մեղաց տեսակներն ալ կը
դասախօսէ:

Հաւատնք են մեր ու հռովմայե-
ցւոյ տարբերութիւնները, մէկ մ'ալ
որ Հռովմայեցիք աւելորդապաշտո-
թեամբ այլ և այլ նորաստեղծ տիեզե-
րական ժողովներ կ'ընդունին, որոց
ամենուն ալ նպատակը թերեւս խա-
բէութիւններ ըլլան եւ թէ քննութիւն,
և Պապին անսխալութեան սկզբունքն
հրատարակելու համար թերեւս ժո-
ղովուած, առանց խօսքերն ու պատ-
գամները մտիկ կ'ընեն Հռովմայեցիք,
և ո՛ր է իրենց արդիւրոյ թող հազոր
մէկ տիեզերական ժողով ճանաչեն:
Բանադատութեամբ Երեւելքէն եր-
կու կամ երեք Եպիսկոպոս տանելով
և անոնց ալ Պապին կամ կարգ մը
կարդինալաց կամօյն համաձայն ըս-
տիպմամբ և սպառնալեօք այ՛ ստու-
րագրել տալով, տիեզերական ժողով
և հոգեխօսութիւն չըլլար:

Ի սկզբանէ և այսր Հայերն երեք
տիեզերական ժողով միայն կ'ընդու-
նին անոնցմէ դուրս ժողովոց անուն
չեն ճանաչեր:

Եսնցմէ կը գանգատի վերապա-
տուելին թէ Հռովմեական ճեղղ
Երեւելեան քրիստոնէից մէջ չկայ
քրիստոնեայ ազգ մը որ Հայոց չափ
մօտ ըլլայ Հռովմեականաց ծիսի կող-
մանէ: Եւ դժուարաւ կը գտնուի
կ'ըսէ քրիստոնեայ հասարակութիւն
մը որ անչափ հեռի ըլլայ Հռովմեա-
կան եկեղեցիէն հաւատոյն կամ վաղ-
դապետութեանը կողմանէ որչափ
Հայոց հասարակութիւնը:

Ասոր ալ փաստ կը բերէ արդի
Յունաց և Հայոց եկեղեցիները, թէ
յունաց եկեղեցին բողոքովին կը դա-
տապարտէ Հռովմայ հաւատքն ալ,
և Հայոց եկեղեցին անոր հաւատոցը
յարգութիւն եւ պատկառանք կը
պահէ :

Յունաց կղերը կ'ըսէ . իրեն կը
պահէ իւր ժողովուրդը Հռովմէական
եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը մո-
լորակն է ըսելով : Հայոց կղերն ալ
յարգութիւն կը պահէ մեր ու հը-
ռովմէական եկեղեցւոյ վարդապե-
տութիւնը նոյն է ըսելով :

Սակայն ոչ այնպէս, Հայ կղերը
իւր ժողովուրդն իրեն կը պահէ իւր
հաւատոյն եւ վարդապետութեան
ուղղութիւնը աւետարանի վկայու-
թեամբ հաստատելով : Եւ հռովմա-
յեցւոյն դաւանութեան մոլորական
ըլլալը համոզելու հարկ չմնար այն ա-
տեն . ըստ որում նա արդէն գիտէ
մի և նոյն Քրիստոսի վրայ ուղիղ հա-
ւատք մը . և երբ իրենինէն օտար
հռովմայեցւոյն հաւատքն ալ կը տես-
նէ, իսկոյն կ'սկսի դատել : Եւ ո-
րովհետեւ Հայոց դաւանութիւնն
Աստուծոյ վրայ միայն կայացած է, և
հռովմայեցւոցը Աստուծոյ միանգա-
ւայն և Պապին, ուստի 'ի հարկէն է
որ խորհող մը ասոնց մէջ եղած խո-
րունկ վիճերը տեսնէ, և չկարենայ
անոնց վրայէն ցատկել :

(Շարունակելէ) :

Սկզբունք . — Կարճեաց ազատութիւն :
— Ճշմարիտ բանադատութիւն : — Ազ-
գային դպրութեան վրայ երկու խօսք :
— Երկրագործութեան հանրացումը : —
Հարստահարութիւնք :

— Լնցեալ ամսուան բանասիրակա-
նին վերջին կտորը որ մուտնուած էր,
կը դնեմք 'ի ներքոյ :

Ով որ զգացում ունի, թող այս
արդար բողոքներուն հաւատարիմ
թարգման ըլլայ, և ով որ գրիչ ունի
թող իրրեւ սուր՝ այն անողոր հարբս-
տահարիչներուն դէմ գործածէ :

Ուր որ չկայ այս զգացումը, հոն
պատիւը ստուեր մ'է, իրաւունքը
բառ մը, օրէնքը՝ խաղալիք և իշխա-
նութիւնը՝ երեւոյթ մ'է :

Հայք՝ իրենց ինչքը, պատիւը
և կեանքը երաշխաւորած Մրեւելեան
Տաճկաստանի ժողովուրդն են :

Երբ ժողովուրդ մը՝ ներկայ քա-
ղաքակրթութե՛ դէմ այսօրինակ գոր-
ծածուած ոճիրներուն լռելեայն կը
հանդուրժէ. և ազդ չտար պէտք ե-
ղած տեղը, իրեն խղճի և ազգ . շա-
հերը պաշտպանելու համար համա-
զօր աղատութիւն, երաշխաւորու-
թիւն և ապահովութիւն պարգեւող
կառավարութեան դէմ մեղանշած կը
սեպուի :

Ե. Յ. Այվազեան :

Լնցեալ ամսոյ Սիօնի մէջ յիշուած
Յիսուսեան կրօնաւորը, քաղաքիս մէջ
ջուր հանելու մասին . Առ կառավա-
րիչ Վսեմ. Քեամիլ Փաշային տուած
նամակին օրինակը, զոր Վաղղիւրէնէ
Թարգմանելով կը դնեմք մեր խոստ-
ման համեմատ :

ՕՐԻՆԱԿ ԿԵՄԱԿԻՆ